

Veijo Hietala

”JOKA KUUSEEN KURKOTTA...”

Televisio, olympialaiset ja kansallinen psykohistoria

Viime vuosien postmoderni mediateoria on näyttänyt löytävän uudelleen Marshall McLuhanin vaikutusvaltaiset teesit 1960-luvulta.¹ Niinpä esimerkiksi aikanaan utooppiselta vaikuttanut käsite ”maailmankylä” (global village) on kokenut arvonnousun mediakulttuurin kansainvälistymisen myötä. Käsite viittaa tietysti yleiseen tuntuun maailman kutistumisesta, ”aika-tila -tiivistymästä” (time-space compression), kuten muiden muassa David Harvey on luonnehtinut jälkimodernia maailmaa.² Niin kuin McLuhankin jo totesi, medioille lankeaa epäilemättä pääasiallinen ansio tästä maailman kutistumisesta ja yhdentymisestä — kulkuvälineiden merkitystä tietenkään unohtamatta. (Tosin välistä näyttää siltä, että jotkut ylikansalliset tuotemerkit kuten Coca Cola ovat vaatimassa samaa kunniaa).

Kenties selvin osoitus joukkoviestintän luomasta maailmankylästä ovat sellaiset megamediatapahtumat kuin Live Aid -konsertti 1980-luvun puolivälissä ja ennen muuta suurten urheilukisojen, erityisesti jalkapallon MM-kisojen ja olympialaisten televisioinnit. Esimerkiksi edellisten jalkapallon MM-kisojen loppuottelun katsojamääräksi arvioitiin kaksi miljardia ja Barcelonan olympialaisten joidenkin tapahtumien kohdalla vastaava luku oli vieläkin suurempi, joskin näiden euforisten väitteiden paikkansapitävyyttä on kyllä myös epäilty. On väitetty, että tv-yhtiöt keksivät ja liioittelevat tietoisesti katsojalukuja nostaakseen mainosten hintoja. Yhtäkaikki voidaan kuitenkin otaksua, että

näiden tapahtumien aikana varsin suuri joukko maailman eri kansakuntien, rotujen ja etnisten ryhmien ihmisiä tekee samaa asiaa yhtäaikaan eli ottaa vastaan samoja audiovisuaalisia merkkejä tv-vastaanottimistaan. Onko siis oletettavissa, että televisio onnistuu — ainakin tilapäisesti — mahdottomalta vaikuttavassa tehtävässä, maailman yhdistämisessä yhdeksi harmoniseksi tv-maaksi, maailmankyläksi?

Stuart Hall on väittänyt, että postmoderni sensibiiliteetti tarkoittaa lähinnä sitä, että jokainen kulttuuri uneksii olevansa amerikkalainen,³ ja tietysti esimerkiksi amerikkalaisten elokuvien ja tv-sarjojen hegemonia maiden kansallisissa televisioissa — Suomi mukaan lukien — on silmiinpistävä. Voisi siis olettaa, että tämä television ja kansallisten kulttuurien ”amerikanisaatio” on jälleen uusi osoitus maailmankylän toteutumisesta, toisin sanoen siitä, että eri kulttuurien ihmiset kokevat maailman yhä yhtenäisemmin.

Muunkinlaisia näkökohtia on kuitenkin esitetty. Esimerkiksi David Morleyn mukaan se, että ihmiset kautta maailman katsovat samoja amerikkalaisia saippuaopperoita ei välttämättä tarkoita, että ne muodostaisivat samanlaisia merkityksiä kaikissa kulttuureissa. Toisin sanoen, kontekstuaalinen merkitystenanto saattaa muuttaa jopa amerikkalaiset saippuaopperatkin varsin paikalliseksi ”alkuperäiskulttuuriksi”.⁴ Tämä näkemys tietysti myötäilee viimeaikaisen mediateorian vastaanottajakeskeistä näkemystä, jonka mukaan ”lopullinen” merkitys

syntyy vasta reseptiossa. Kenties siis maailmankylänkin mökeissä ja majoissa koetaan tosiasiaassa hyvinkin erilaisia ja vaihtelevia elämyksiä?

Esimerkkinä maailmanlaajuisen tv-ohjelman paikallisista merkityksistä tarkastelen seuraavassa lyhyesti joitakin suomalaisuuden konstruoinnin erityispiirteitä vuoden 1992 Barcelonan olympialaisten televisioinnissa. Lähtökohtanani on olettamus, että urheilun mytologia keskeisenä osana Suomalaisuuden Suurta Kertomusta luo sekä itse tv-representaatioon että sen tulkintaan kehykset, jotka heijastelevat kansakunnan populaaritietoisuudessa sen käsitystä itsestään ja samalla kertaa sekä uudelleentuottavat että kehittävät edelleen sen kansallista tarinaa.⁵ Käytän olympiakisoja tyypillisenä esimerkkinä sellaisesta kansainvälisestä televisio-ohjelmasta, joka väistämättä aktivoi kansallisia merkityksiä jokaisessa maassa ja konstruoi — maailmankylän ohella — yhtenäistä kulttuurikohtaista identiteettiä, ”kansakuntaa”.

Muun populaarikulttuurin tapaan olympialaisten tv-representaatio pyrkii siis harmonisoimaan ja integroimaan ensinäkemältä toisilleen vastakkaisilta vaikuttavia tendenssejä, sekä maailmankylän ykseyttä *että* kansakunnan erillisyyttä ja omaleimaisuutta. Näin siittäkin huolimatta, että muutoin television kansainvälisen huippu-urheilun yksilölajeissa kansallisuuden merkitys on selvästi vähentynyt. Kuten olen toisaalla⁶ esittänyt, suuripalkkaiset urheilutahdet sellaisissa lajeissa kuin esimerkiksi tennis, formula-autoilu ja osittain yleisurheilukin (Grand Prix -kisat) näyttävät muodostavan oman myyttisen kansakuntansa, jonka jäsenten todellinen kansallisuus unohtuu helposti muilta kuin näiden maanmiehiltä ja -naisilta.

Olympialaisten tv-esityksen kontekstualisoimiseksi on syytä tarkastella erityisesti kolmea seikkaa: suomalaisuuden käsittettä, urheilun roolia sen sisällä ja lopuksi television merkitystä suomalaisuuden joidenkin piirteiden heijastajana, konstruoijana ja vahvistajana. Brittiläispalestiinalainen tutkija Homi Bhabha on tunnistanut surun, menetyksen ja melankolian, jopa kuoleman, kansallisen identiteetin pohjaksi. ”Voiko olla olemassa kulttuuria ilman melankoliaa?”, hän kysyy.⁷ Myös Ernest Renan näkee kärsimykset ja uhraukset kansallisen tarinan kulmakivinä:

Ilmminen rakastaa suhteessa uhrauksiin, joihin on myöntynyt, ja suhteessa kärsimyksiin, joita on kokenut. [...] Olen puhunut ’yhdessä koetuista kärsimyksistä’, ja todellakin, yhteinen kärsimys yhdistää enemmän kuin ilo. Kun puhutaan kansallisista muistoista, surut ovat arvokkaampia kuin voitot, sillä ne asettavat velvoitteita ja vaativat yhteisiä ponnistuksia.⁸

Etenkin suomalaisuuden voi väittää perustuvan vahvasti menetyksen, nostalgian ja kaipuun tuntoihin — kaipuuseen sankarilliseen menneisyyteen, jonka kaltaista ei enää koskaan koeta. Toisin sanoen kansallista tarinaamme sävyttävät samanaikaisesti sankarillisuuden ja alemmuuden tunnot, joihin voi löytää syitä kansallisesta psykohistoriastamme. Suuren itänaapurin jättivarjo on pakottanut nöyryyteen ja nöyristelyyn, ja toisaalta länsinaapuri, ”rakas vihollinen” Ruotsi on pienuudestaan huolimatta voittanut meidät käytännöllisesti katsoen kaikilla kulttuurin alueilla, niin yleisessä elintasossa kuin Eurovision laulukilpailuissa. Suomesta ei ole juuri kansainvälisiä kuuluisuuksia maailman po-

pulaariin tietoisuuteen ilmaantunut; ruotsalaisilla on sen sijaan Garbonsa, (molemmat) Bergmaninsa ja tennistähtensä. Niinpä suomalaisuuden tarina painottaa voimakkaasti kamppailua, raadantaa ja kärsimystä. Suomi saavutti itsenäisyyden kärsityään pitkään juuri näiden ”rakkaiden vihollisten” vallasta, ja kahden sankarillisen mutta valtavia uhrauksia vaatineen sodan jälkeen kamppailimme läpi ankaran sotakorvaus- ja jälleenrakennuskauden.

Tämän tuskaisen narratiivin seurauksena kansallista kulttuuriamme ja identiteettiämme hallitsevat melankolia, epäluottamus arvoomme muiden kulttuurien silmissä (mikä ilmenee kiihkeänä uteliaisuutena siihen, mitä ”ne” meistä ajattelevat) ja samalla paranoidiset epäilyt Toisen (eli muiden kansakuntien) aikeista meitä kohtaan. Erityisesti kaikkinaiset turhuuden ja epäonnistumisen diskursit sävyttävät kansallista psykohistoriaamme, mitä heijastavat — surumielisen iskelmäkulttuurimme ohella — esimerkiksi suomalaiset sananlaskut: ”Joka kuuseen kurkottaa, se katajaan kapsahtaa.” Myös vakavuutta painotetaan: ”Mies se tulee räkänokastakin, vaan ei tyhjän naurajasta.” Tämänkaltaisen asennoituminen on täsmälleen vastakkainen esimerkiksi amerikkalaiselle kansallistunnolle, jonka usein populaaridiskursseissa toistuvana mottona on ”the greatest nation on earth” ja jonka käyttövoimana on kehotus asettaa päämäärät korkealle, tavoitella tähtiä.

Urheilu televisiossa — vakava asia

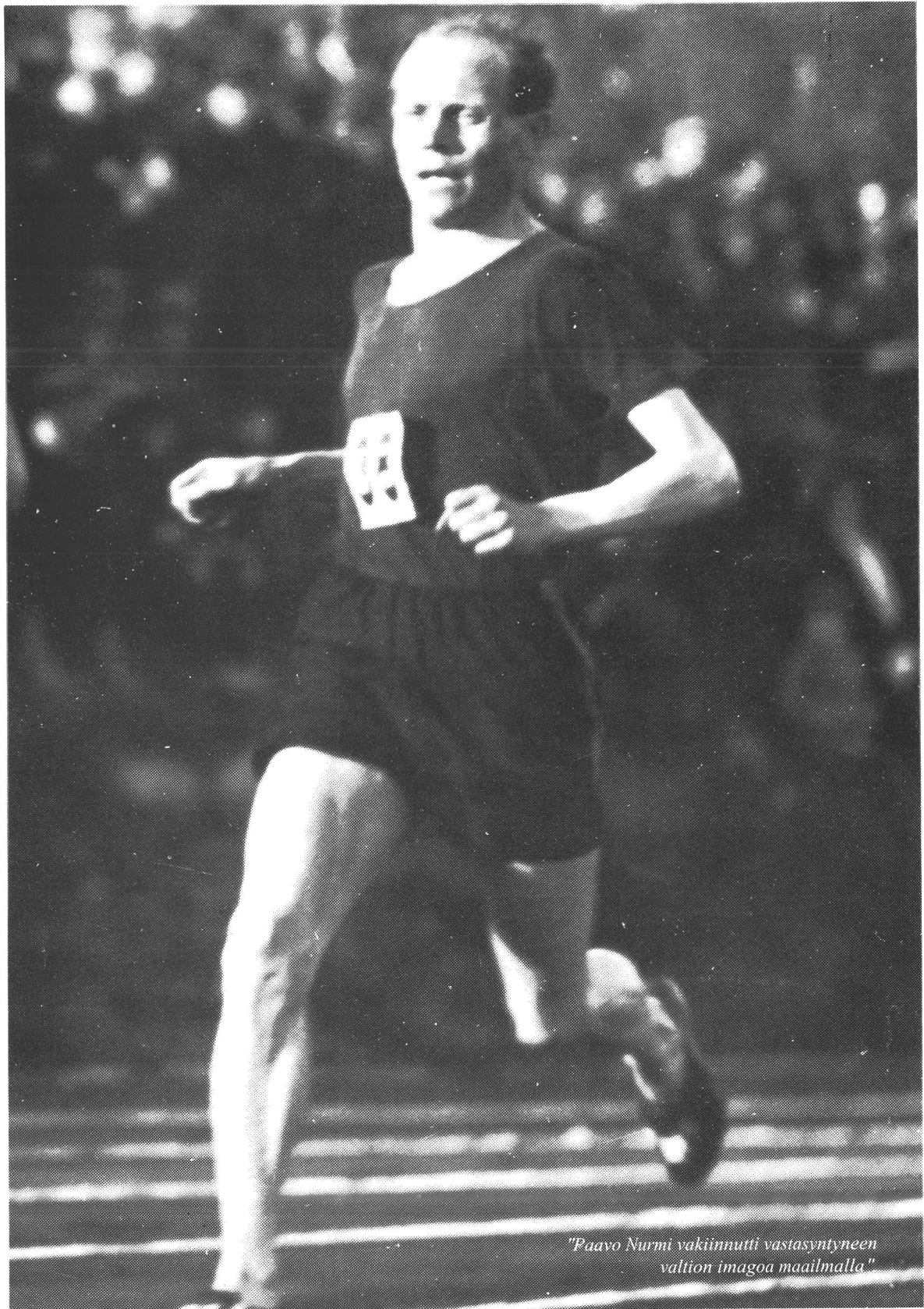
Myös suomalaisen television asiaohjelmat heijastavat ja vahvistavat tätä juhlallista ja synkkää kansanluonnetta. Esimerkiksi tv-utisissa nähdään — Margaret Morsen termein — ”uutistenlukijoita” (newsreaders)⁹, jotka esiintyvät vailla ironian ja itsereflektion häivääkään: he eivät juuri hymyile, ovat objektiivisia ja erillään esittämästään uutismateriaalista. Tosin MTV on yrittänyt vakiinnuttaa amerikkalaista uutisankkuriperinnettä loppuukäytöksi Suomeenkin, mutta vaikutelma on ollut vähintäänkin epäluonteva. Viime vuosina on postmoderni tv-kulttuuri kuitenkin soluttautunut myös tänne: faktan ja fiktion pyhäksi koettu ero on alkanut samentua mm. sellaisissa kuvaruudun hybridi-persoonallisuuksissa kuin Frank Pappa, joka mm. lukee ”todellisia” uutisia varsin farssinomaisesti tai sellaisessa tv-showssa kuin Hyvät herrat, jossa to-

dellisiä poliitikkoja ja muita ”julkkiksia” esiintyy fiktiivisessä maailmassa omana itsenään.

Tämä faktan ja fiktion sekoittuminen on johtanut eräänlaiseen vastahyökkäykseen, kuten olen Ari Honka-Hallilan kanssa pyrkinyt osoittamaan.¹⁰ Eri-tyisesti suorien lähetysten äkillinen lisääntyminen 1980- ja 1990 -lukujen taitteessa kertoo käsityksemme mukaan ”todellisuuden” paluusta televisioon. Toisin sanoen uuden tv-tekniikan ja digitaalisen kuvankäsittelyn mahdollistama audiovisuaalisen ilmaisun jatkuva ”hienostuminen” ja korostetun keinotekoiselta vaikuttava luonne ovat johtaneet jonkinlaiseen todellisuushysteriaan, todellisuuden merkkien haaskeluun mm. suoran lähetysten karkean ja viimeistelemättömän ilmaisukielen — ja vakavuuden — kautta.

Myös televisioitu urheilu luetaan Suomessa pikemminkin asiaohjelmien, ”dokumenttien”, kuin viihteen piiriin,¹¹ minkä seurauksena siltäkin vaaditaan erityistä autenttisuutta. Näitä paineita lisää se, että urheilulla — lähinnä ja erityisesti yleisurheilulla — on varsin keskeinen merkitys Suomalaisuuden Suuren Kertomuksen ja kansallisen identiteetin rakentamisessa.¹² Itse asiassa moni ”esiteleviollinen” (eli lähinnä radion urheilulähetysten äärellä vietetyt) lapsuuden kokenut suomalainen — kuten tämän kirjoittaja — kasvoi uskomaan, että yleisurheilu on tärkein urheilumuoto kaikkialla maailmassa, käytännössä sanan ’urheilu’ synonyymi. Lievänä shokkina tuli sitten sen oivaltaminen, että amerikkalaiset saattavat kenties arvostaa enemmän baseballia ja amerikkalaista jalkapalloa tai britit ulkopuolisen silmissä täysin käsittämätöntä krikettiään — tai että jalkapallo lienee ylipäättään maailman suosituin urheilulaji.

Joka tapauksessa suomalaisuuden populaari-myologiassa Hannes Kolehmainen ”juoksi Suomen maailmankartalle” voittamalla 5 000 metrin, 10 000 metrin juoksut ja murtomaajuoksun vuoden 1912 olympialaisissa. Näistä voitoista heijastui (ja vahvistui) tämän käsityksen mukaan se kansallistunto, joka johti maamme itsenäistymiseen viisi vuotta myöhemmin. Itsenäisen Suomen ensimmäistä vuosikymmentä ja taloudellista nousua siivitti Paavo Nurmen monen mielestä yli-inhimillisiä mittasuhteita hipova menestys (kolmista olympiakisoista yhdeksän henkilökohtaista mitalia). Vastaavasti Helsingissä järjestetyt vuoden 1952 olympialaiset merkitsivät lähes maailmankartalta pois pyyhkäistyn kansakunnan uudestisyntymistä, paluuta maailman tietoisuuteen. Kun siis (yleis)urheilu merkitsee suomalaisessa psy-

*"Paavo Nurmi yakinnulti vastasyntyneen
valtion imagoa maailmalla."*

kohistoriassa käytännöllisesti katsoen kansakunnan syntyä, on ymmärrettävää, että siihen sitoutuu tavallistakin enemmän kansallisia merkityksiä: yleisurheilun tarina on samalla suomalaisuuden tarina, sen Suuri Kertomus.

Kansalliset ikonit ja kansainväliset olympialaiset

Vuoden 1992 Barcelonan olympialaisten suomalainen tv-representaatio yhdisti kolme kulttuurimme piirrettä, joita pyrin edellä hahmottelemaan: suuret odotukset, joita samanaikaisesti sävyttävät melankoliset epäonnistumisen ja turhuuden tunnot (eli ”kuuseen kurkottamista” seuraava varmuus ”kattajaan kapsahtamisesta”), yleisurheilun painottuminen muiden lajien kustannuksella sekä ”todellisuuden” paluu tv-representaatioon. Olympialaisten tv-reseptiota strukturoi Suomessa tällä kertaa tavallistakin selvemmin epäonnistumisen ja lamaannuksen konteksti. Kuten edellä todettiin, suomalaisten ylivertaisimmat sankariteot urheilussa ovat erikoisella tavalla ennakoineet tai myötälliheet myös muunlaista kansakunnan nousua, henkistä tai taloudellista: Hannes Kolehmainen ”itsenäisti” Suomen, Paavo Nurmi vakiinnutti vastasyntyneen valtion imagoa maailmalla,¹³ siivitti taloudellista nousua, Helsingin olympiakisojen järjestäminen — joka sekini voitaneen nimetä urheilulliseksi ”sankariteoksi” etenkin näin pian raskaan sodan jälkeen — taas kohensi sodan tappioiden ja menetysten musertamaa kansallista itsetuntoa.

Viimeinen yleisurheilun kultakausi koettiin 1970-luvulla, jolloin Lasse Virenin huippujuoksujen myötä Münchenin ja Montrealin olympiakisoissa voitiin elää uudestaan Hannes Kolehmainen ja Paavo Nurmen sankariaikoja. Ja kuten Kolehmainen myös Viren ennakoivat kansakunnan nousua: Suomi koki 1980-luvulla historiansa voimakkaimman ja nopeimman taloudellisen kasvun. Me ylpistyimme; päihitimme kansantalouden kasvussa hetkeksi jopa Ruotsin, ja kansainvälisissä medioissa alettiin puhua ”Pohjolan Japanista” ja Suomen talousihmeestä. Mutta kansakunta tavoitteli tähtiä ja kurkotti kuuseen; masokistis-melankolinen kansaniisautemme tiesi seuraukset. Pari vuotta ennen Barcelonan olympialaisia Suomessa alkoi yksi sen historian pahimpia taloudellisia lamakausia, joka tuntuu kauniista puheista huolimatta vain syvenevän. Barcelonassa tarvittiin taas joku juoksemaan Suomi takaisin maailmankartalle.

Keihäänheitto, kestävyysjuoksu ja kansakunnan psyyke

Suomen enemmän tai vähemmän kunniakkaassa urheiluhistoriassa kaksi yleisurheilulajia on noussut kansallisessa arvostuksessa ylitse muiden: kestävyysjuoksu ja keihäänheitto. Joukkuelajit — kenties jääkiekkoa lukuun ottamatta — eivät ole suomalaisten isänmaallisia mielialoja juuri kiihottaneet (eikä niissä ole myöskään saavutettu mainittavaa kansainvälistä menestystä). Todennäköisesti syy on taas kerran ns. kansanluonteessa, jonka olemuksesta suomalainen populaarimytologia tietää kertoa osuvan esimerkin. Kun myyttinen suomalainen asettuu asumaan autioon erämaajokivarteen ja huomaa äkkiä joen tuovan toisen ihmisasumuksen merkkejä yläjuoksulta, hän lähtee sivistyneesti tervehtimään naapuria — kirves kourassaan. Toisin sanoen kansanluonteeseemme on piirtynyt paronoidinen epäluottamus Toiseen, olipa kysymyksessä sitten toinen suomalainen tai toinen kansakunta.

Kestävyysjuoksussa korostuvat tietysti kestävyys, sitkeys ja ”sisu”, mutta myös masokistinen kipu ja kärsimys sekä ennen muuta yksinäisyys ja erillisyys Toisesta; pitkänmatkanjuoksija ei voi luottaa muuhun kuin omaan ruumiiseensa. Keihäänheiton suosion syyksi on puolestaan esitetty mm. runsaita metsiämme. Keihäs oli alkuaan keppi, jonka kuka tahansa maalaispoika saattoi vuolla omasta kotimetsästään ja heitellä kesäiltaisilla omalla kotipihallaan tai -niityllään (mitä legendaaristen keihäskuuluisuuksiemme on uskottu ja yhä uskotaan tekevän). Tämänkaltaiset romantisoituidet jälkikäteselittelyt eivät kuitenkaan vaikuta erityisen uskotavilta,¹⁴ sillä toki samanlaisia olosuhteita on myös muissa Pohjoismaissa ja muuallakin Euroopassa. Pikemminkin esittäisin, että kestävyysjuoksu ja keihäänheitto edustavat kahta eri vaihetta kansakunnan psykohistoriassa ja suomalaisen mieskuvan konstruoinnissa. (Suomalaiset naisurheilijat ovat tulleet mukaan kansainvälisiin huippu-urheilukuvioihin miesten jälkeen ja näyttävät jossain määrin seuraavan näiden jalanjälkiä lajivalinnoissa.)

Esimerkkeinä voidaan tarkastella vaikkapa näiden suomalaisten suosikkilajien kahta mediaaikonia Barcelonan olympialaisista. Risto Ulmala vastaa ulkoisesti melko tarkkaan myyttistä mediakuvaa suomalaisesta pitkänmatkanjuoksijasta. Hän on laihka, ja hänen kasvoilleen ovat piirtyneet ankaran harjoittelun ja kärsimyksen juonteet. Ennen muuta Ulmala on yksinäinen, itsepäinen kapinallinen, jolla on selkeät, ”suurellisetkin” tavoitteet ja joka seuraa

vain omaa harjoitteluaikatauluaan eikä suostu noudattamaan urheilujärjestöjen laatimaa edustuskalenteria. Tämä suomalaisen kestävyysjuoksijan mediakonstruktio on tuttu kotimaisessa — ja kansainvälisessäkin — julkisuudessa aina Paavo Nurmesta lähtien, ja sitä ovat vahvistaneet myös muut menestyneet juoksijat kuten Lasse Viren, Juha Väättäinen ja — keskimatkojen juoksijoista — Pekka Vasala. Kaikki eivät ole olleet kenties yhtä kapinallisia kuin Ulmala, mutta yksinäisyys ja erilaisuus kuuluvat kuitenkin tähän mediaimagoon. Nurmi muistetaan juoksemassa kello kourassaan ”vain aikaa vastaan”, Väättäinen harjoittelemassa Australian savanneilla kilpaa kengurujen kanssa, Viren yksinään eteläamerikkalaisilla maanteilla, Vasala suorittamassa horjuen ja oksennellen viimeistä tyhjennysharjoitustaan ...

Kestävyysjuoksija representoi masokistista ruumista, jonka ”tehtävänä” on juosta aina uudestaan Suomi maailmankartalle. Tämä ruumis edustaa regressiota, ritualistista toistoa ja paluuta kansakunnan syntyvaiheisiin. Kestävyysjuoksija altistaa itsensä yhä uudestaan myyttisen suomalaisuuden nimissä ja puolesta oidipaali-trauman kivuille, tuskaiselle itsenäistymiselle, jota yksilön psykohistoriassa edustaa irtautuminen äitisisidonnaisuudesta. Niin yksilön kuin kansakunnan kohdallakin kysymys on tässä omien rajojen hahmottumisesta ja oman identiteetin alkavasta luomisesta, johon psykoanalyysi liittyy vielä Toisen aiheuttaman kastraatiouhan. Tätä omaa identiteettiä uhkaavaa kastronivia Toiseutta — myyttistä Isää — edustavat tietysti muut kansakunnat, minkä seurauksena ainoa mahdollisuus on pyrkiä ottamaan Isän paikka, syrjäyttää tämä uhkaavasta valta-asemastaan. Vaikuttaa siltä, että Suomi ei ole oikein koskaan käynyt lopullisesti läpi oidipaalikriisiansä — saavuttanut täyttä itsenäisyyttä — mikä saattaa johtua siitä, että yritys kariutui kirjaimellisesti kansakuntaa ”kastroniviin” sotiin. Näitä seurannut masokistinen alistuminen Idän Isän jatkuvaan kastraatiouhkaan ei ainakaan edesauttanut itsenäistymistä. Voisi siis päätellä, että kestävyysjuoksijoiden harteille on jäänyt Kolehmaisien ja Nurmen urotöiden — kansakunnan ensimmäisen irtiottoyrityksen ja myyttisen sankariajan — ritualistinen toisto.

Seppo Rätty edustaa keihäänheittäjänä toisenlaista ruumista, toisenlaista suomalaista miesikonia. Hän on roteva, tukevahko, vaalea ja hiljainen. Hän voitti Barcelonassa hopeamitalin ja oli pettynyt: hänen olisi pitänyt voittaa kultaa. Psykohistoriallisesti Rätty edustaa kansakunnan myöhäisempää kehitysvaihetta kuin kestävyysjuoksijat, nousukautta ja hyvinvointi-Suomea. Kestävyysjuoksijoiden säälimättömän harjoittelun ja kivun vastapainoksi

keihäänheittäjät on representoitu medioissa — etenkin viime vuosina — jokseenkin hedonistisina, loikoilemassa tai laskettelemassa omalaatuista säpiirin huumoriaan.

Keihäänheittäjän ruumis on siloiteltu ruumis, tavanomainen (Kimmo Kinnunen), tukevahko (Rätty) tai atleettinen (Tapio Korjus). Tuo ruumis edustaa samalla tämän päivän myyttistä suomalaisuutta. Siinä energia on kääntynyt sisäänpäin: keihäänheittäjä ei turhia juttele, paljasta sisintään — tv-toimittajakin joutui juoksemaan Rädyn perässä saadakseen lyhyen askeettisen kommentin ”hävityn” hopeamitalin jälkeen. Kestävyysjuoksijan jatkuvan masokistisen itsensä alttiiksi panemisen sijasta keihäänheittäjän energia purkautuu vain ajoittain muuttaman sekunnin kestävässä aggressiivisessä kilpailusuorituksessa. Tavallaan siis keihäänheittäjä edustaa utopiaa kansakunnan lopullisesta itsenäisyydestä: poika on ottanut isän paikan ja anastanut — lakanilaisittain — vallan symbolin eli falloksen (keihään), jota hän voi hallita isän elkein.

Tosin myös kestävyysjuoksijat kommunikoivat enemmän teoillaan kuin sanoillaan ja edustavat siinä suhteessa samaa perussuomalaisuutta: Paavo Nurmea on luonnehdittu sulkeutuneeksi ja jöröksi,¹⁵ eivätkä muutkaan huippujuoksijamme (Vainio, Viren, Väättäinen) erityisellä puheliaisuudella mainetta niittäneet. Tässä suhteessa Risto Ulmala poikkeaa jossain määrin perinteestä: hän selvitteli laueasti karsiutumistaan Barcelonan 5 000 m:n alkuerässä. Näin ollen on ymmärrettävää se ärtymys, jonka Ulmalan putoaminen aiheutti jo Barcelonan suomalaiselostajissa (erityisesti Mauri Myllymäki) ja sittemmin myös muussa urheiluväessä. Sen lisäksi että hän rikkoi myyttistä vaiteliaan suomalaisen kestävyysjuoksijan imagoa, hän — kuten Matti Salakka huomauttaa toisaalla tässä lehdessä — ei ollut putoamisestaan erityisen pettynyt (vrt. Rädyn pettymys hopeamitalista) ja antoi vieläpä ymmärtää, että hänen elämässään on muutakin kuin urheilu.¹⁶ Näin Ulmala osoittautui huonoksi suomalaisuuden mytologian jatkajaksi. Joka tapauksessa suomalaisen kestävyysjuoksijan kärsivä masokistinen ruumis oli pettänyt odotukset ja myös keihäänheittäjän nykyaikainen hedonistinen ruumis — nousukauden symboli — oli epäonnistunut, mikä osaltaan selittää sitä yleisen pettymyksen tunnelmaa, joka leimasi Barcelonan olympialaisten suomalaista tv-representaatiota — ja muitakin medioita. Itse asiassahan Suomen olympiajoukkue saavutti hyvinkin ennalta asetetut tavoitteet voittamalla enemmän mitaleja kuin oli oletettu: mitaleja saatiin mm. jousiammunnassa, nyrkkeilyssä, melonnassa, uinnissa ja muissa ”vähempiarvoisissa” lajeissa. Suomalaisen urheiluylei-

sön mielestä ne olisi pitänyt saavuttaa kuitenkin yleisurheilussa — ”itseoiikeutetun” keihäskullan lisäksi mieluummin kestävyysjuoksussa. Jopa presidentti Koivisto lohdutti suomalaisia mitalistien kunniaksi järjestetyssä perinteisessä kahvittelaisuudessa toteamalla, että hänen lapsuudessaan suomalaiset olivat varsin pettyneitä, kun 5 000 m:n juoksijamme saivat olympialaisissa ”vain” kulta- ja hopeamitalit; vasta pronssimitali olisi tehnyt päivästä täydellisen.

Maailmankylä kotinurkassa

Barcelonan ”huono” menestys näytti nyt kuitenkin toimivan viimeisenä sinettinä sille masokistis-melankoliselle lamatarinalle, jota mediat olivat alkaneet rakentaa paria vuotta aikaisemmin. Suomalaisiahan oli kollektiivisesti syyllistetty kulutusjuhlaan heittäytymisestä jo 1980-luvun taloudellisen nousun vuosina, ja nyt meitä siis rangaistiin ansaitusti — Barcelonassakin. Kansakunta regressoitui, kääpertyi sisäänpäin. Tämä sisäänpäinkäpertyminen näkyi myös Barcelonan kisojen tv-representaatiossa. Edellisissä olympialaisissa televisiointi oli saanut ”postmoderneja” epärealistisia piirteitä trikkeineen, ”epäinhimillisine” kuvakulmineen ja monesta näkökulmasta esitettyine hidastuksineen. Ikään kuin tällaisesta epärealistisuudesta aiheutuvan turvattomuuden minimoimiseksi suomalainen urheilutoimitus pyrki arkistamaan televisiointia, palaamaan todellisuuteen.¹⁷ Aikaisemmissa olympialaisissa olimme nähneet vain kansainvälistä tv-kuvaa sitä ”näkemättömästi” selostavine suomalaistoimittajineen ja erillisen tapahtumia kommentoivan urheilustudion vasta sen jälkeen. Barcelonan olympialaisten televisioinnissa urheilustudio toimi kotikatsonomien ja kansainvälisen tv-kuvan välissä; studioon leikattiin tämän tästä kesken kenttätapahtumienkin. Lisäksi kentällä työskenteli vielä suomalaisten oma tv-ryhmä, joka välitti haastatteluja ja kommentteja itse tapahtumapaikoilta.

Tällä menettelyllä oli ilmeisen kotoistava efekti koko kisojen televisiointiin. Kun aikaisemmissa kisoissa olohuoneistamme oli avautunut ikkuna suoraan ”turvattomaan” ulkomaailmaan, Toiseuteen, lama-Suomen televisio suojeli tällä kertaa katsojia sen kastroivalta ja kansakunnan identiteettiä uhkaavalta vaikutukselta. Nyt olohuoneemme ulottui Barcelonaa, jossa saatoimme seurata tapahtumia paikan päällä tuttujen, meihin päin (ja ulkomaailmaan selin) kääntyneiden tv-kasvojen kanssa. Maailmankylä muuttui turvalliseksi kotinurkaksi: hieman samaan tapaan kuin seuramatkalla olimme keskellä Toiseutta ja samalla kuitenkin ”oman porukan” keskuudessa, omia rivejä

tiivistäen, kansakunnan yhtenäisyyttä hakien.¹⁸ Toisin sanoen myyttisen masokistisen suomalaisuuden tunnoissa, joita Barcelona vain vahvisti. Joka kuuseen kurkottaa ...

Viitteet

¹ Ks. näistä esim. Marshall McLuhan, *Ihmisen uudet ulottuvuudet*. Suom. Antero Tiisanen. Porvoo: WSOY 1984. Alkuteos 1964.

² David Harvey, *The Condition of Postmodernity*. Oxford: Basil Blackwell 1990, passim.

³ Sit. Andrew Ross johdannossaan toimittamaansa teokseen *Universal Abandon?* Minneapolis: University of Minnesota Press 1988, xii.

⁴ David Morley, ”Changing Paradigms in Audience Studies”. Teoksessa Ellen Seiter et al. (eds.), *Remote Control*. London: Routledge 1991, 30 eteenpäin.

⁵ Ks. näistä näkökulmista myös Matti Salakan artikkelia toisaalla tässä numerossa.

⁶ Ks. Veijo Hietala, *Teeveen merkit*. Helsinki: Yleisradio 1990, 44.

⁷ Homi K. Bhabha, ”A Question of Survival: Nations and Psychic States”. Teoksessa James Donald (ed.), *Psychoanalysis and Cultural Theory*. Basingstoke: Macmillan 1991, 89.

⁸ Ernest Renan, ”What Is a Nation?” Teoksessa Homi K. Bhabha (ed.), *Nation and Narration*. London: Routledge 1990, 19.

⁹ Margaret Morse, ”The Television News Personality and Credibility: Reflections on the News in Transition”. Teoksessa Tania Modleski (ed.), *Studies in Entertainment*. Bloomington: Indiana University Press 1986.

¹⁰ Ks. Veijo Hietala ja Ari Honka-Hallila, ”Todellisuuden paluu televisioon”. *Lähikuva* 1/1992.

¹¹ Vrt. Margaret Morse, ”Sport on Television”. Teoksessa E. Ann Kaplan (ed.), *Regarding Television*. Los Angeles: The American Film Institute 1981, 49.

¹² Ks. urheilun merkityksestä Suomen itsenäisyyden aikana esim. Reijo Häyrinen, *Suomen yleisurheilun historia*. Helsinki: Suomen Urheiluliitto 1987 sekä Teijo Pyykkönen (toim.), *Suomi uskoit urheiluaan*. Helsinki: VAPK-kustannus 1992. Ks. myös Matti Salakan artikkelia toisaalla tässä numerossa.

¹³ Ks. esim. Häyrinen 1987, 44.

¹⁴ Vrt. Matti Salakan artikkelissaan referoimia arvioita kenialaisten juoksumenestyksen syistä toisaalla tässä numerossa. ¹⁵ Pyykkönen 1992, 218.

¹⁶ Ks. Matti Salakan artikkeli toisaalla tässä numerossa. Sen alussa on otteita Ulmalan haastattelusta heti karsiutumisen jälkeen.

¹⁷ Näistä pyrkimyksistä nykytelevisiossa ks. lähemmin Hietala ja Honka-Hallila 1992.

¹⁸ Ks. seuramatkan kansallisesta mytologiasta lähemmin Veijo Hietala, ”Ostokeskus, turistibussi ja elävä kuva. Tilan ja paikan fiktiivistyminen postmodernissa kulttuurissa”. *Lähikuva* 2—3/1991 (Virtuaalimatkaailijan käsikirja. Toim. Erkki Huhtamo).